مطالعات محیطی هفت حصار شماره سی‌ودوم/ سال هشتم/ تابستان ۱۳۹۹
صفحات ۲۸-۱۷

بررسی چگونگی اثرگذاری خدمات و زیرساخت‌های شهری بر کیفیت زندگی ذهنی شهروندان در رینگ اول شهر همدان

عبدالرضا امانی*، مجید شمس**، عباس ملک حسینی***

تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۱۲/۱۳
تاریخ پذیرش مقاله: ۹۹/۴/۲۴

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

مقاله پژوهشی- کاربردی

©: IAUH

ISSN: 2322-5602

[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]

[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

چکیده

نواحی شهری مراکز اصلی رشد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در هر کشوری هستند و خود را به‌عنوان جذاب‌ترین نقاط برای ایجاد ثروت، کار، خلاقیت و نوآوری اثبات کرده‌اند؛ اما درعین‌حال، این نواحی با چالش‌های مهمی نیز در زمینه‌های تخریب فیزیکی و محیطی، محرومیت اجتماعی، ناامنی، بیکاری، کمبود مسکن، ترافیک و حاشیه‌نشینی روبرو هستند که این مشکلات کیفیت زندگی شهری را به‌شدت کاهش می‌دهند. بااین‌وجود سیاست‌گذاران و برنامه ریزان در سطوح بین‌المللی و ملی بر قابلیت شهرها برای بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها تأکید دارند. این امر سبب شده است که مقایسه کیفیت زندگی شهری در شهرها به‌منظور بررسی عدالت شهری اهمیت دوچندانی پیدا کند که در تحقیقات گذشته کمتر به آن توجه شده است؛ بنابراین، پژوهش حاضر با روش توصیفی – تحلیلی سعی بر آن داشته است که چگونگی اثرگذاری عوامل خدماتی و زیرساختی شهری که به‌عنوان کیفیت زندگی عینی شناخته می‌شوند بر کیفیت زندگی ذهنی شهروندان را موردبررسی قرار دهد. برای رسیدن به این هدف، شاخص‌های مسکن، تأسیسات و تجهیزات شهری، حمل‌ونقل شهری، اقتصادی، آموزش، تفریحات، سلامت و بهداشت، ایمنی و امنیت به‌عنوان متغیرهای مستقل تحقیق و شاخص کیفیت زندگی ذهنی (رضایتمندی) به‌عنوان متغیر وابسته تحقیق در قالب مدل مفهومی تحقیق انتخاب شدند. سپس بر مبنای این شاخص‌ها پرسشنامه‌ای ۷۲ سؤالی تبیین و طراحی شد در محلات رینگ مرکزی همدان توزیع شد. سپس داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS 19 و روش آماری رگرسیون خطی چندگانه مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که با توجه به مرکزیت و هسته تجاری بودن رینگ مرکزی در شهر همدان، اثرگذاری عامل اقتصاد و اشتغال بر کیفیت زندگی ذهنی شهروندان به‌طور معناداری از دیگر عوامل استخراج‌شده تحقیق بیشتر و قابل‌توجه‌تر است.

واژگان کلیدی

کیفیت زندگی عینی، کیفیت زندگی ذهنی، رینگ مرکزی همدان، اشتغال و اقتصاد، همدان

* دانش آموخته دکتری تخصصی شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرند، مرند، ایران
** استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر، ملایر، ایران(نویسنده مسئول) Email:fazelman362@yahoo.com
*** دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر، ملایر، ایران

مقدمه

از پدیده‌های مهم امروز شهرنشینی و روند تحول آن است، به‌طوری‌که در طی سه دهه اخیر به سطحی رسیده که در طی سالیان دورتر از آن تجربه نشده است. به عبارتی در خلال سی سال گذشته، جمعیت شهری در سطح جهانی، به بیش از دو برابر بالغ شده است. بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان ملل متحد، طی سی سال آینده این پدیده در مناطق شهری و در کشورهای در حال توسعه تکرار خواهد شد، به‌گونه‌ای که جمعیت شهری در این مناطق جهان، از رقم ۱/۹ میلیارد نفر در سال ۲۰۰۰ به آستانه ۴ میلیارد نفر در سال ۲۰۳۰ خواهد رسید. درحالی‌که در بقیه جهان، یعنی کشورهای پیشرفته صنعتی، در همان فاصله زمانی رقم ۹۰۰ میلیون به یک میلیارد نفر خواهد رسید (Moreland et al., 2010). در حال حاضر ۵۵ درصد از جمعیت کل جهان در مناطق شهری زندگی می کنند که این میزان تا سال ۲۰۵۰ به ۶۵ درصد خواهد رسید. بر اساس گزارش «سی جی تی ان»، گزارش سازمان ملل پیش بینی کرده است که بیش از ۲/۵ میلیارد نفر تا ۳۰ سال آینده در شهرهای توسعه‌یافته زندگی خواهند کرد که ۹۰ درصد رشد جمعیت شهری در آسیا و آفریقا متمرکز خواهد شد .این توسعه عظیم شهرنشینی در کشورهای خاصی ازجمله هند، چین و نیجریه با ۳۵ درصد افزایش بین سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۵۰ اتفاق خواهد افتاد .جمعیت افرادی که در مناطق شهری سراسر جهان زندگی می کنند از ۷۵۱ میلیون نفر در سال ۱۹۵۰ به ۴/۲ میلیارد نفر در سال ۲۰۱۸ افزایش یافته است (Weeks, 2020).

نواحی شهری مراکز اصلی رشد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در هر کشوری هستند و خود را به‌عنوان جذاب‌ترین نقاط برای ایجاد ثروت، کار، خلاقیت و نوآوری اثبات کرده‌اند؛ اما درعین‌حال، این نواحی با چالش‌های مهمی نیز در زمینه‌های تخریب فیزیکی و محیطی، محرومیت اجتماعی، ناامنی، بیکاری، کمبود مسکن، ترافیک و حاشیه‌نشینی روبرو هستند که این مشکلات کیفیت زندگی شهری را به‌شدت کاهش می‌دهند. بااین‌وجود سیاست‌گذاران و برنامه ریزان در سطوح بین‌المللی و ملی بر قابلیت شهرها برای بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها تأکید دارند (UNFPA, 2007:13).

مطالعه کیفیت زندگی در نواحی شهری در سال‌های اخیر موردتوجه گسترده بوده است. محققان رشته‌های گوناگون ازجمله شهرسازی، جغرافیا، جامعه‌شناسی، اقتصاد، روان‌شناسی، علوم سیاسی، بازاریابی و مدیریت در این عرصه مشارکت داشته‌اند؛ اما این مطالعات از جنبه‌های متعددی مانند مقیاس مطالعه، قلمروهای مورداستفاده و روش‌های سنجش کیفیت زندگی متفاوت هستند. به‌این‌ترتیب که روش‌های گوناگونی برای مطالعه کیفیت زندگی در نواحی شهری به کار گرفته شده است. با این وجود، تاکنون چارچوب جامعی برای مطالعه کیفیت زندگی به‌صورت یکپارچه و کل‌گرایانه و متکی بر شاخص‌های فیزیکی، مکانی و اجتماعی ارائه نشده است (Kamp et al, 2003:5).

کیفیت زندگی اغلب با استفاده از شاخص‌های عینی یا شاخص‌های ذهنی و به‌ندرت با استفاده از هر دو نوع شاخص‌ها اندازه‌گیری می‌شود (خستو و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۷). شاخص‌های ذهنی از پیمایش ادراکات، ارزیابی‌ها و رضایت ساکنین از زندگی شهری به دست می‌آیند، درحالی‌که شاخص‌های عینی مربوط به حقایق قابل‌مشاهده هستند و غالباً از داده‌های ثانویه به دست می‌آیند. علاوه بر این، نظریه‌ها و مطالعات تجربی کیفیت زندگی به شکل امروزی آن عمدتاً از جوامع غربی نشات گرفته‌اند. این مطالعات در کشورهای درحال‌توسعه به‌طور قابل‌توجهی کم هستند. همین‌طور، فاکتورهای عمده تأثیرگذار بر کیفیت زندگی مردم در شهرهای کشورهای درحال‌توسعه به‌طور واضح شناسایی نشده‌اند.

در همین راستا، این پژوهش در پی بررسی چگونگی اثرگذاری هریک از زیرساخت‌ها و خدمات شهری بر ذهنیت شهروندان از کیفیت زندگی در رینگ اول شهر همدان بوده است. به‌عبارت‌دیگر، همان‌طور که بسیاری از محققان و صاحب‌نظران عرصه کیفیت زندگی شهری بیان کرده‌اند، می‌توان زیرساخت‌ها و خدمات شهری را به‌عنوان کیفیت زندگی عینی شهری در نظر گرفت که این تحقیق در پی بررسی چگونگی اثرگذاری هریک از این عوامل بر درک شهروندان از کیفیت زندگی می‌باشد. برای رسیدن به این اهداف، ابتدا ادبیات مرتبط باکیفیت زندگی عینی مرور خواهد شد، پس از دسته‌بندی مقولات آن، سعی خواهد شد که نوع و چگونگی اثرگذاری هریک از آن‌ها با توجه به مدل مفهومی تحقیق و طی پیمایش پرسشنامه‌ای برای رینگ اول شهر همدان به دست آید.

پیشینه پژوهش

تئوریها و مطالعات تجربی کیفیت زندگی عمدتاً از جوامع غربی نشات گرفته‌اند. مطالعات کیفیت زندگی در کشورهای درحال‌توسعه و به‌تبع آن در ایران به‌طور قابل‌توجهی کمیاب هستند. در سال‌های اخیر مقالاتی در این زمینه در مجلات علمی داخل و خارج کشور منتشر شده است. دکتر اسفندیار زبردست به بررسی قلمرو مسکن کیفیت زندگی و رضایت از زندگی در سکونتگاه‌های حاشیه کلان‌شهر تهران پرداخته است. در این مقاله با استفاده از تحلیل عاملی هفت قلمرو فرعی مسکن برای کیفیت زندگی همچون امکانات، کیفیت و استحکام مسکن شناسایی‌شده

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

است. نتایج نشان می‌دهد که رابطه مستقیمی بین دلایل مهاجرت به سکونتگاه‌های حاشیه‌ای تهران و قلمروهای فرعی مسکن کیفیت زندگی وجود دارد. دکتر رضوانی و همکارانش در سال ۱۳۸۷ در مقاله‌ای مروری به بررسی مفاهیم، شاخص‌ها و مدل‌های کیفیت زندگی و ارائه مدلی برای سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی پرداختند. ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی مقاله دیگری است که توسط دکتر رضوانی و همکارانش در سال ۱۳۸۷ تدوین‌شده است. در این مطالعه برای سنجش کیفیت زندگی، چارچوبی مفهومی براساس نیازهای انسانی ارائه‌شده است که در آن پیوند مفهومی بین دو رویکرد عمده کیفیت زندگی- عینی و ذهنی- در نظر گرفته‌شده است. در این مطالعه، کیفیت زندگی عبارت است از دو مقدار متمایز برای ارزیابی هر شاخص مربوط به نیازهای انسانی که یکی میزان برآورده شدن عینی و ذهنی نیاز و دیگری اهمیت نسبی نیاز را موردتوجه قرار می‌دهد.

محققان در پژوهشی با عنوان نقش کیفیت زندگی بر تاب‌آوری روستاییان به این نتیجه رسیدند که کیفیت زندگی ذهنی به‌طور چشم‌گیری بر تاب‌آوری روستاییانی که در معرض تغییرات اقلیمی و بلایای طبیعی قرار دارند اثرگذار است. (قیطرانی و همکاران، ۱۳۹۷). همچنین سعیده گروسی و همکارانش در سال ۱۳۸۷ در مقاله‌ای تحت عنوان سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در شهر کرمان به شناسایی سطح سرمایه‌ی اجتماعی و کیفیت زندگی و ارتباط این دو متغیر در محلات مختلف شهر کرمان پرداختند (گروسی و نقوی، ۱۳۸۷). نتایج این مطالعه نشان داد که سطح سرمایه اجتماعی در دسترس با سطح کیفیت زندگی ارتباط معنی‌دار دارد و ارتباط این دو متغیر تابعی از سطح محله است؛ علاوه بر این، بالا نبودن سطح کیفیت زندگی در بین شهروندان تحت تأثیر سطح نسبتاً متوسط سرمایه‌ی اجتماعی ایشان است. دکتر غلامرضا غفاری و همکارانش در سال ۱۳۸۷ به بررسی مفهوم کیفیت زندگی در محتوای برنامه‌های توسعه در ایران قبل و بعد از انقلاب اسلامی پرداخته‌اند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که در هیچ‌کدام از برنامه‌ها، امور رفاهی و اجتماعی به سطح سیاست‌گذاری ارتقاء نیافته‌اند و بیشتر از جایگاهی خدماتی برخوردار بوده‌اند و به مسائل اجتماعی از منظر اقتصادی نگاه شده و برنامه‌ها در قبل و بعد از انقلاب تحت تأثیر الگوهای جهانی قرار داشته‌اند.

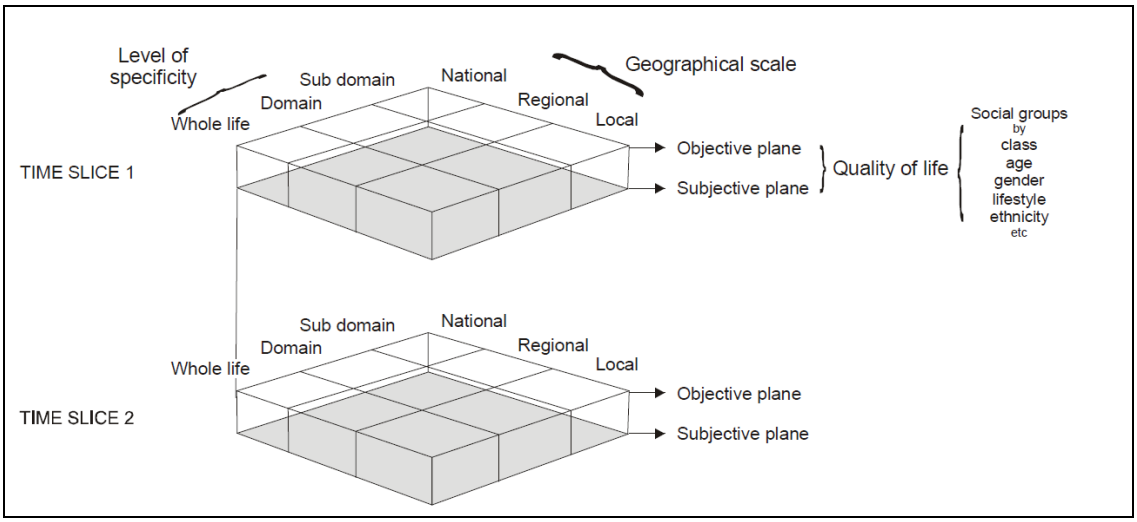
در سال‌های اخیر مطالعات تجربی فراوانی به‌منظور سنجش کیفیت زندگی در کشورهای مختلف دنیا و به‌خصوص شهرهای کشورهای توسعه‌یافته انجام‌گرفته است. لی و ونگ در سال ۲۰۰۷ با استفاده از شاخص‌های عینی به مطالعه کیفیت زندگی در شهر ایندیاناپلیس پرداختند. هدف اصلی این مطالعه ارائه روشی برای تلفیق داده‌های سرشماری و سنجش‌ازدور در درون چارچوب GIS برای ارزیابی کیفیت زندگی در شهر ایندیانا پلیس بود. برای استخراج فاکتورهای غیر همبسته کیفیت زندگی، از تحلیل عاملی استفاده‌شده و شاخص ترکیبی کیفیت زندگی بر اساس وزن دهی فاکتورها با استفاده از امتیازات به‌دست‌آمده از تحلیل عاملی ایجادشده است. لی در سال ۲۰۰۸ با استفاده از شاخص‌های ذهنی به ارزیابی کیفیت زندگی در شهر تایپه پرداخته است. در این راستا ۳۳۱ نفر از ساکنین شهر تایپه به‌منظور پیمایش ارزیابی ذهنی ساکنین از کیفیت زندگی موردمطالعه گرفته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که محل زندگی، زناشویی، سن، تحصیلات و درآمد قلمروهای مختلف رضایت را تحت تأثیر قرار می‌دهند. علاوه بر آن، وضعیت اجتماع، تعلقات محلی و رضایت از محله بیشترین تأثیر را بر رضایت از کیفیت زندگی دارند. سانتوس در سال ۲۰۰۷ به سنجش کیفیت ذهنی زندگی در شهر پورتو پرداخته است. در این مطالعه نظرات شهروندان در مورد میزان رضایت از حوزه‌های مختلف کیفیت زندگی شهری با استفاده از تحلیل چند متغیری مورد بررسی قرارگرفته است. محققان دیگری همچون Foo (2000)، Bramston et al., (2002)، Ibrahim and Chang (2003) نیز با استفاده از شاخص‌های ذهنی به بررسی و مطالعه کیفیت زندگی در نواحی شهری پرداخته‌اند.

از دید پاسیونه، جغرافیدان شهری برجسته، دیدگاه محیطی، تنها راه نگاه به مقوله کیفیت است. موضوع پایداری، آینده است (رابطه مناسب انسان و محیط در آینده)، درحالی‌که زیست پذیری و کیفیت زندگی بر «اینجا و اکنون» تمرکز دارند. موضوع اصلی در رویکردهای مختلف، برهم‌کنش موجود میان شرایط محیطی و پاسخ‌های انسانی است. موضوعاتی که توسط پاسیونه موردتوجه قرار می‌گیرند، ابعاد[1]، سطح مقیاس جغرافیایی[2]، چارچوب زمانی[3] و وابستگی زمینه‌ای[4] هستند. پاسیونه، نهایتاً یک مدل پنج بعدی از پژوهش در زمینه کیفیت زندگی ارائه می‌نماید. برخی از محققان چون میشل و دیگران نتیجه می‌گیرند، «تاکنون توافقی پیرامون کیفیت زندگی، چه در واژگان تخصصی (ترمینولوژی)، چه در ساخت روش‌ها یا شاخص‌هایی که دربرگیرنده کیفیت زندگی هستند وجود نداشته است». باوجود این، میشل و همکارانش تلاش کرده‌اند تا اجزای متفاوت کیفیت زندگی را بکار بندند. در رویکرد وی، کیفیت زندگی از سلامت، محیط کالبدی، منابع طبیعی، توسعه فردی[5] و امنیت

1 domains
2 geographical scale level
3 time-frame
4 context dependency
5 personal development

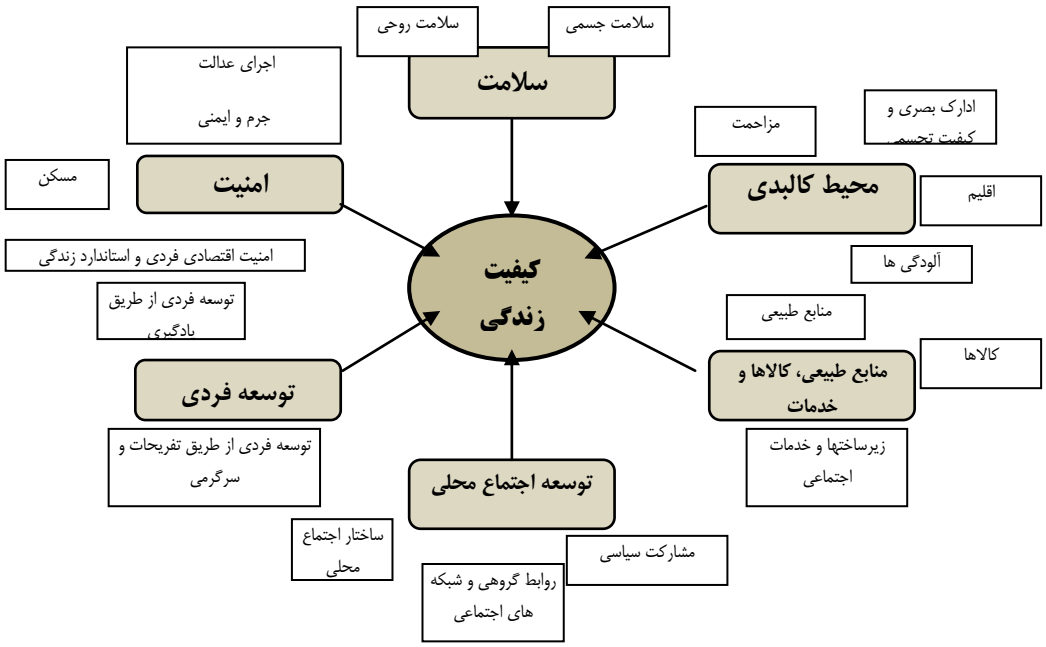
[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

تشکیل می‌شود. جالب‌توجه است که بعد اقتصاد در مدل او دیده نمی‌شود، حال‌آنکه سایر محققین این موضوع را به‌عنوان یکی از ارکان اصلی کیفیت زندگی لحاظ می‌نمایند (Kamp et al., 2003).

تصویر ۱- نمودار ساختار پنج بعدی از تحقیقات در زمینه کیفیت زندگی (Pacione, 2002: 20)

در مدل میشل، کیفیت زندگی نتیجه‌ای از شش عامل است: در رأس این مدل، سلامت قرار دارد که در دو بعد سلامت روحی و سلامت جسمی قابل‌بررسی است. دومین عنصر محیط کالبدی است که می‌تواند جنبه‌های کالبدی – فیزیکی و محیطی شهر را در برگیرد و ابعادی چون اقلیم و آلودگی‌ها و نیز مزاحمت‌های ناشی از مخاطرات محیطی را در کنار کیفیت بصری و مناظر شهر شامل می‌شود. منابع طبیعی، کالاها و خدمات که به‌نوعی دربرگیرنده ملزومات اصلی زندگی امروزی‌اند، به‌عنوان عنصر سوم این مدل قابل‌توجه است. عنصر چهارم این مدل، متشکل از ابعاد اجتماعی و سیاسی اجتماع محلی، تحت عنوان توسعه اجتماع محلی موردتوجه قرارگرفته است. عنصر پنجم این مدل، توسعه و رشد فردی است که به‌نوعی به‌واسطه تفریحات و سرگرمی حاصل می‌شود. سرانجام عنصر ششم این مدل، امنیت است که در ابعادی چون امنیت سکونت، امنیت اقتصادی فردی و امنیت اجتماعی در قالب اجرای عدالت و سطح جرائم و ایمنی حاکم بر جامعه قابل‌جمع بندی است.

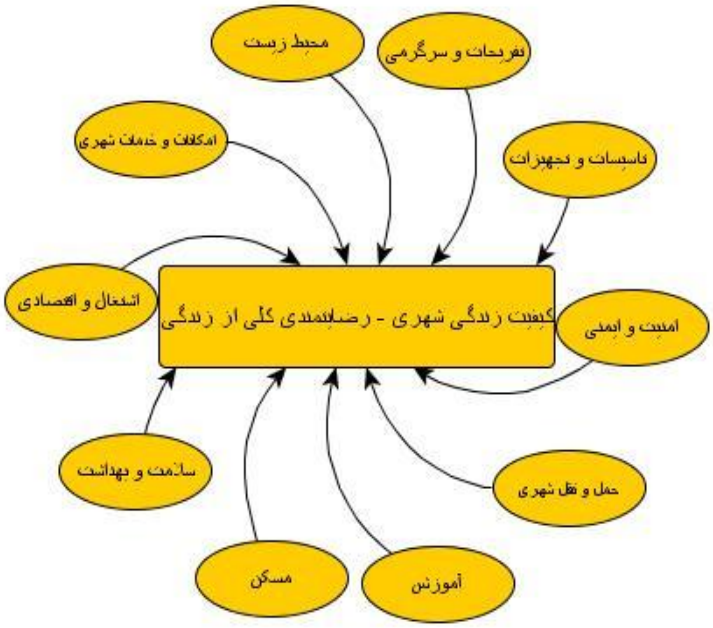

تصویر ۲- نمودار اجزاء کیفیت زندگی (Mitchell & Kemp, 2000)

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از چارچوب اقدام در مقایسه و تفسیر شاخص‌های ذهنی بر اساس داده‌های عینی و بالعکس بر اساس گزینه اول انتخاب‌شده در این مطالعه شاخص‌های عینی و ذهنی هرکدام به‌صورت جداگانه در فرایند تحلیل‌های کمی وارد خواهند شد و مورد آزمون قرار خواهند گرفت. در این فرایند روش تفسیر بر اساس نتایج نهایی مدل‌های رگرسیونی دو نوع شاخص ذهنی و عینی خواهد بود. تفسیر روابط علت و معلولی بین این دو وجه بر اساس ضرایب اهمیت و تأثیر هر یک از شاخص‌های به‌کاررفته در تحلیل و میانگین رضایتمندی‌های موجود در شاخص‌های مربوط از یک‌سو و تعیین حوزه‌های نیازمند مداخله از سوی دیگر خواهد بود.

در همین راستا، با توجه به مطالعات انجام‌شده در جمع‌بندی کلی می‌توان شاخص‌های مورد ارزیابی را در ارتباط با چگونگی اثرگذاری خدمات زیربنای و زیرساخت‌های شهری بر کیفیت زندگی ذهنی شهروندان همدانی را بر مبنای مرور ادبیات پژوهش مطابق مدل (۴-۲) در نظر گرفت. در مرحله بعدی با توجه به این جدول پرسشنامه‌ای ساختاریافته تبیین خواهد شد و خوانش ذهنی شهروندان همدانی نسبت به شاخص‌های موردمطالعه در نرم‌افزار SPSS به دست خواهد آمد.

تصویر ۳- مدل مفهومی تحقیق جهت ارزیابی مناطق شهری

روش تحقیق

در این بخش از مطالعه حاضر بر اساس چارچوب نظری و مطالعات پایه و با استفاده از مدل مفهومی منتخب مطالعه و شاخص‌های کیفیت زندگی منتج از آن، پرسشنامه مربوط به شاخص‌های فوق در راستای جمع‌آوری داده‌های ذهنی تهیه و ارائه می‌گردد. این پرسش‌نامه بر پایه ۱۱ بعد اصلی تنظیم یافته است که در مدل مفهومی در فصل قبل آورده شده است.

بدین ترتیب پرسش‌نامه حاضر نیز دارای جامعیت لازم است، به‌طوری‌که بر اساس یازده بعد اصلی؛ وضعیت مسکن، وضعیت تأسیسات و تجهیزات، وضعیت امکانات و خدمات شهری، وضعیت حمل‌ونقل، وضعیت اشتغال و شرایط اقتصادی، وضعیت آموزش، وضعیت تفریحات و سرگرمی‌ها، وضعیت سلامت و بهداشت و درمان، وضعیت ایمنی و امنیت، وضعیت محیطزیست و رضایتمندی کلی از زندگی تنظیم یافته است.

در تمامی ابعاد مورد استفاده در پرسش‌نامه، سعی بر آن بوده است که سؤالات منتج از شاخص‌های مستندسازی شده به‌گونه‌ای مطرح گردند که مفهومی واحد را به پاسخگویان مختلف عرضه نموده و بیانگر رویه مشخص از بعد مربوط باشند. بر این اساس تقدم و تأخر سؤالات مربوط به هر یک از ابعاد برای دستیابی به این هدف تنظیم‌شده است؛ به‌عبارت‌دیگر سعی بر آن بوده است که همواره و در هر یک از بخش‌های مربوط به پرسش‌نامه، سؤالاتی که همواره در بین عموم مردم دارای ارزش و اهمیت ذهنی بیشتری بوده و مفهوم روشن‌تر را بیانگر است در اولویت‌های نخست ابعاد مربوطه تنظیم یابد تا بر این اساس رویه‌ای روشن در ذهن مخاطب ایجاد کند و با تداعی ویژگی‌های ذهنی مربوط به

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

هر یک از ابعاد، مخاطب به‌راحتی بتواند پاسخ خود را بر اساس مقتضیات ویژه ذهنی خویش ارائه نماید. همچنین در انتهای هر یک از ابعاد یازده‌گانه سنجش کیفیت زندگی سؤال ویژه‌ای در مورد رضایتمندی کلی از آن بعد تنظیم‌شده است.

به‌عنوان‌مثال در بعد مسکن سؤالات مختلفی همچون رضایتمندی از اندازه مسکن، رضایتمندی از طراحی و مبلمان مسکن، رضایتمندی از قیمت مسکن و ... که در نظر مردم سؤالات بسیار روشن و شفافی محسوب می‌گردند و از سوی دیگر از شاخص‌های استاندارد کیفیت زندگی در بعد فیزیکی – کالبدی محسوب می‌گردند، تنظیم‌شده‌اند.

در بعد تأسیسات و تجهیزات همانند شاخص‌های مستندسازی شده این بخش، خدمات مربوط به محیط داخلی واحد مسکونی که بیشتر از جنس تأسیسات زیر بنایی بوده و شامل رضایتمندی از تأسیسات و تجهیزاتی نظیر آب، برق، گاز، تلفن و فاضلاب است، تنظیم‌شده است. شاخص‌های مربوط دارای سؤالات بسیار روشن است و در متون مربوط به ادبیات زندگی دارای جایگاه ویژه‌ای هستند. چه‌بسا که بسیاری از شاخص‌های مربوط به کیفیت زندگی در صورت دارا بودن شرایط مثبت، بدون شاخص‌های زیر بنایی مربوطه نمی‌توانند نتیجه مطلوبی داشته باشند. به‌عنوان‌مثال دسترسی به آب آشامیدنی مطلوب بسیاری از شاخص‌های بهداشتی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در بعد امکانات و خدمات شهری نیز سؤالاتی مطرح‌شده‌اند که بیشتر بر رضایتمندی از امکانات محیط محلی و شهری پرداخته و به میزان رضایتمندی از خدمات ارائه‌شده در مقیاس مربوط و رضایتمندی از فضاهای شهری اشاره دارد. این بعد را شاید بتوان مهم‌ترین بعد کیفیت زندگی قلمداد نمود که هم در مطالعات ذهنی صورت گرفته که به تدقیق در فصل پیشین بدان پرداخته شد و هم در مطالعات عینی سنجش کیفیت زندگی از اهمیت ویژه برخوردار بوده‌اند. تحلیل‌های مربوط به میزان اهمیت شاخص‌های کیفیت زندگی از دید ساکنان در مطالعات مختلف نشان می‌دهد که این بعد همواره دارای اهمیت ویژه‌ای در تداعی کیفیت زندگی مطلوب بوده است. در پرسشنامه‌های حاضر و در بعد رضایتمندی از امکانات و خدمات محله‌ای و شهری، سؤالاتی که تا حدودی قرابت موضوعی باهم داشته و به‌نوعی از جنس هم بوده‌اند مانند رضایتمندی از مراکز خرید، رضایتمندی از مراکز فرهنگی و ... در کنار هم قرارگرفته و رضایتمندی از فضاهای شهری مختلف نیز در کنار هم تنظیم یافته است تا بر این اساس پاسخگو بتواند به‌آسانی تمرکز فکری لازم را برای پاسخگویی مطلوب داشته باشد.

همواره این روال و توجه به نوع و ماهیت سؤال و توجه به قرابت موضوعی سؤالات، در تنظیم تقدم و تأخر آن‌ها در جایگاه قرارگیری سؤالات در دیگر ابعاد نیز به همین منوال رعایت شده است. درنهایت علاوه بر مواردی که بدان اشاره گردید در آخر هر بعد نیز رضایتمندی کلی از هر بعد به‌عنوان سؤال نهایی آمده است. علت طرح این سؤال به دلیل کنترل کلی هر یک از ابعاد به‌عنوان یک معیار برون گروهی نسبت به زیر معیارهای درون‌گروهی از یک‌سو و هم‌چنین نسبت به معیارهای دیگر یا روابط برون گروهی از سوی دیگر بوده است. همچنین بر اساس آن می‌توان میزان رضایتمندی از ابعاد را به تفکیک نسبت به بعد کلی رضایتمندی از زندگی که به‌عنوان یک بعد مجزا و به دلیل اهمیت آن در قسمت انتهای پرسش‌نامه تنظیم یافته است، اندازه‌گیری نمود.

یکی از مهم‌ترین بخش‌های پرسش‌نامه حاضر، بعد رضایتمندی کلی از کیفیت زندگی است. این بخش در دو مقیاس رضایتمندی کلی از کیفیت زندگی در محله و رضایتمندی کلی از کیفیت زندگی در شهر تنظیم یافته است؛ به‌عبارت‌دیگر بسیاری از پارامترها و شاخص‌های مربوط دارای مقیاس و قلمرو محلی است و بر این حوزه تأثیر وافر دارند و از سوی دیگر بسیاری از شاخص‌ها نیز مقیاسی فراتر از محیط مسکونی و محیط محلی دارند و در فراسوی مرزهای محلی و در مقیاس شهر و منطقه کلان‌شهری معنا و مفهوم رضایتمندی را بازمی‌یابند. به‌عنوان‌مثال میزان رضایتمندی از آلودگی هوا دارای مقیاسی فراتر از محیط محلی می‌باشد. بدین لحاظ بخش رضایتمندی کلی از زندگی بر اساس دو قلمرو فوق‌الذکر و درمجموع رضایتمندی را در پهنه محله و محیط شهری می‌سنجد و میزان تأثیر و تأثر هر دو عرصه را در ذهن پاسخگو متبادر می‌سازد. این جنبه ویژه از پرسش‌نامه در اندازه‌گیری و تحلیل‌های کمی مربوط به قلمرو موردمطالعه (سطح ناحیه) بسیار سودمند خواهد بود.

از طرف دیگر در این بخش سؤال ویژه‌ای تنظیم‌شده که میزان رضایتمندی کنونی را نسبت به میزان رضایتمندی چهار سال گذشته می‌سنجد و نشان می‌دهد که تصور ذهنی مردم همدان از کیفیت ذهنی و بهبود یا تنزل شاخص‌های کیفیت ذهنی در طول یک دوره قابل ارزیابی به چه صورت بوده است. به عبارتی روشن‌تر کیفیت زندگی در معنای کلی آن در سال‌های پیشین نیز اندازه‌گیری شده و نسبت به وضع دقیق حال حاضر مقایسه می‌گردد. برای کامل‌تر شدن تصور ذهنی مردم درگذشته، حال و پیش‌بینی ذهنی آینده بر اساس مقتضیات ویژه خود، سؤال دیگری تنظیم یافته است که میزان امید مردم شهر همدان را نسبت به بهبود شاخص‌های کیفیت زندگی در آینده نشان می‌دهد.

قسمت انتهایی پرسش‌نامه نیز به مشخصات عمومی فرد پاسخگو اختصاص‌یافته است که شامل مشخصاتی نظیر سن، نوع مالکیت مسکن، شغل پاسخگو، هزینه زندگی و میزان تحصیلات و غیره است. این قسمت در تفکیک پاسخگویان در قالب گروه‌های جمعیتی مختلف و

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

اندازه‌گیری کیفیت زندگی آنان در مقیاس مطالعاتی (محلات موردبررسی همدان) دارای اهمیتی ویژه است؛ به‌عبارت‌دیگر بر اساس این مشخصات می‌توان اندازه‌گیری نمود که به‌عنوان‌مثال چه گروه‌های سنی دارای رضایت بیشتر از کیفیت زندگی در مناطق موردمطالعه شهر همدان بوده و چه گروه‌های سنی وضعیت بالعکسی دارند و یا مثلاً افرادی که دارای رضایتمندی بیشتر یا کمتر از وضعیت زندگی هستند، بیشتر دارای چه شغل‌هایی بوده و یا دارای چه نوع تحصیلاتی هستند.

در تهیه و تنظیم پرسش‌نامه حاضر و با توجه به اینکه حجم نمونه بسیار گسترده‌تر از مطالعات مشابه در سطح جهانی است و حدود ۲۲۰ نمونه را شامل می‌گردد، همواره تلاش بر این بوده است که سؤالات از نوع سؤالات بسته طراحی‌شده تا زمان اندکی را جهت پاسخ به خود اختصاص دهد. زمان موردنیاز برای تکمیل پرسش‌نامه با توجه به‌وضوح مطلوب مفهومی سؤالات و با توجه به اینکه هیچ سؤال تشریحی مطرح نگردیده است، به‌طور متوسط در حدود ۱۵ دقیقه برآورد می‌گردد.

پاسخ سؤالات نیز در قالب طیف پنج‌گانه لیکرت و در قالب میزان رضایتمندی به تفکیک (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) بوده است. دلیل استفاده از طیف پنج‌گانه به دلیل امتیازات بسیار مثبت این طیف نسبت به طیف‌های مشابه مانند طیف هفت‌گانه است و پاسخ به آن‌ها ازنظر مخاطب دارای روایی بیشتری است. به‌منظور راحتی پاسخ به هر سؤال و جلوگیری از اتلاف زمان، طیف پنج‌گانه در مقابل هر سؤال طراحی‌شده تا پاسخگو به‌آسانی بتواند به‌دلخواه خویش و بر اساس مقتضیات ذهنی خود گزینه مطلوب را انتخاب نماید.

با توجه به بررسی ۱۱ منطقه مرکزی شهر همدان که با کدهای ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۳۰۱، ۳۰۲، ۴۰۱ و ۴۰۲ در نقشه شکل ۳-۱ مشخص‌شده است تعداد ۱۵ پرسشنامه در هر محله و جمعاً ۱۶۵ پرسشنامه بین شهروندان در این محلات به دو صورت مجازی و پرینت شده توزیع گردید.

برای تعیین حجم نمونه از فرمول محاسبه حجم نمونه کوکران نیز به‌صورت زیر استفاده شد

$$n=\frac{\frac{z^2pq}{d^2}}{1+\frac{1}{N}\left[\frac{z^2pq}{d^2}-1\right]}$$

N: حجم جامعه آماری

d: اشتباه مجاز (معمولاً را برابر ۰،۰۵ در نظر می‌گیرند)

z: مقدار متغیر نرمال با سطح اطمینان-α ۱ است. در آزمون دو دامنه مقدار z برای سطح اطمینان ۹۵ درصد برابر ۱،۹۶ و برای سطح اطمینان ۹۹ درصد برابر ۲،۵۸ است.

p: نسبت برخورداری از صفت موردنظر

q=(p-1):نسبت عدم برخورداری از صفت موردنظر.

در این فرمول ابتدا حجم جامعه آماری (N) با توجه به جمعیت شهر همدان برابر ۶۵۰ هزار نفر در نظر گرفته شد و با توجه به توزیع ۳۰ نمونه‌ای پرسشنامه برای به دست آوردن پایایی پرسشنامه مشخص شد که نسبت p و q برابر یک‌پنجم است که این امر سبب شد تا نمونه آماری اصلی برابر ۱۶۵ عدد شود. درواقع در فرمول اصلی معمولاً به‌طور پیش‌فرض p و q را ۰،۵ در نظر می‌گیرند که موجب خواهد شد که حجم نمونه به حداکثر مقدار خود که در این تحقیق برابر ۳۵۶ است برسد، ولیکن، به نظر می‌رسد یکدست بودن جامعه تحقیق در محلات موردنظر ازنظر کلاس اجتماعی و خواسته‌های آنان، نسبت ۱ به p ۱ و q را برهم زده است و نتیجتاً حجم نمونه به‌طور فراوانی کاهش‌یافته است.

شناخت محدوده موردمطالعه

تا قبل از سال ۱۳۱۰ هجری شمسی شهر همدان همانند دیگر شهرهای کشور از رشدی بدون برنامه و طرح از پیش اندیشیده گسترش‌یافته است. این شهر جزء اولین شهرهای کشور است که توسط مهندس آلمانی «کارل فریش» طرحی شعاعی برای آن تهیه گردید که این طرح اساس توسعه‌های بعدی شهر قرار گرفت و ساختار و فرم شهر را تعیین نمود.

بررسی نقشه‌های دوره‌های ۴۵ تاکنون حاکی از این است که توسعه شهر طی دوره ۵۵-۳۵ از ساختاری کاملاً شعاعی پیروی کرده است؛ اما پس از دوره مذکور و به‌ویژه بعد از انقلاب رشد شهرنشینی و به‌تبع آن گسترش کالبدی شهر مجال تعمق در تهیه طرح‌های شهرسازی را از

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

مدیریت شهری گرفت و عمدتاً توسعه‌ها به شکل گسیخته از بافت قبلی و خارج از فرم و ساختار اصلی شهر (شعاعی) صورت پذیرفت (مشاور تدبیرشهر، ۱۳۸۵).

شهرسازی جدید بامعنای تهیه طرح‌های از پیش اندیشیده در همدان، به سال ۱۳۰۷ بازمی‌گردد. در این سال نقشه شهر همدان به‌وسیله کارل فریش آلمانی تهیه و در سال ۱۳۰۹ تا ۱۳۱۲ هجری شمسی میدان اصلی شهر و شش خیابان منتهی به آن به شکل شعاعی ایجاد گردید. این ایده، تفکر توسعه‌های بعدی شهر همدان را در قالب و ساختار شعاعی شکل داد و درنهایت یکی از معروف‌ترین فرم‌های شهر شعاعی در ایران را رقم زد. فرایند مذکور تا سال ۱۳۴۹ ادامه یافت. در طول این دوره یعنی ۱۳۴۴-۱۳۱۲ تنها اقدامات شهرسازی که در سطح شهر همدان انجام‌گرفته، منحصر به تعریض معابر و ادامه و گسترش خیابان‌ها منشعب از میدان اصلی و ایجاد محلات دیگری در قالب همین فرم بوده است. در سال ۱۳۴۴ تهیه طرح جامع همدان به مشاور مرجان واگذار گردید و در سال ۴۷ مرحله اول آن و سپس در سال ۱۳۵۰ مرحله دوم به تصویب شورای عالی شهرسازی رسید، تهیه طرح تفصیلی این شهر در مهرماه ۱۳۵۱ توسط مشاور مرجان آغاز و در سال ۵۲ این طرح به تصویب رسید که مبنای تصمیم‌گیری توسعه و کنترل کاربری‌های شهری گردید.

در سال ۱۳۴۹ یکی از تحولات ساختاری شهر همدان رقم خورد و شهرک‌هایی با طرح و برنامه از پیش تعیین‌شده قبلی ایجاد گردیدند. ویژگی اصلی این شهرک‌ها ازنظر ساختار شهرسازی، هدایت شهر به سمت توسعه گسیخته بوده و عملاً شهر را از توسعه شعاعی خارج ساخته است.

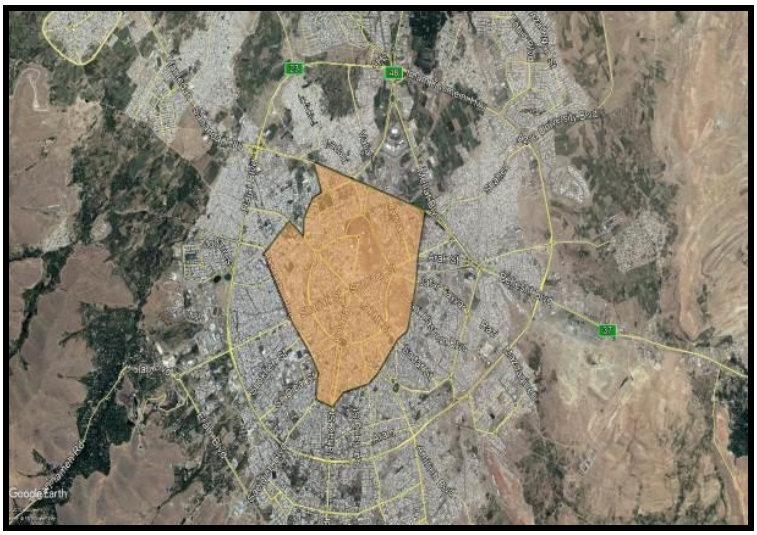
سومین طرح بزرگ و قابل‌توجه شهرسازی (طرح جامع) در همدان از سال ۱۳۶۲ توسط مهندسان مشاور موژدا و همکاران آغاز گردید و در سال ۱۳۶۸ طرح تفصیلی شهر نیز تهیه گردید.

در سال ۱۳۷۱ طرح محور فرهنگی و تاریخی همدان توسط مهندسان مشاور خانه‌سازان تهیه گردید. در سال ۱۳۸۲ طرح راهبردی ـ ساختاری دره گنجنامه عباس‌آباد تهیه و سپس به مرحله اجرا درآمد. در سال ۱۳۸۳ طرح تفصیلی شهر همدان به‌واسطه پایان یافتن افق طرح جامع موردبازنگری قرار گرفت که این طرح توسط مهندسان مشاور طرح و تدوین تهیه گردید (تدبیرشهر، ۱۳۸۵).

پس از پایان افق طرح جامع و تفصیلی سال ۶۲، بازنگری آن در سال ۸۱ تا ۸۳ توسط مهندسان مشاور طرح و تدوین صورت پذیرفته است؛ اما طرح بازنگر تفصیلی شهر فاقد مطالعات جامع و حوزه نفوذ است؛ بنابراین طرح مذکور صرفاً بر ساختار کالبدی و فیزیکی شهر تأکید نموده است.

براساس تقسیمات طرح مذکور شهر همدان شامل ۷ منطقه است که جمعاً ۷۲۵۷ هکتار مساحت دارند. مشخصات و ویژگی‌های این طرح در قالب بررسی‌های جمعیتی، کاربری‌ها، تراکم‌ها و ... به شرح زیر ارائه می‌گردد (همان، ۴۵).

محدوده موردمطالعه تحقیق رینگ مرکزی شهر همدان را شامل می‌شود که هسته مرکزی شهر همدان نیز که شامل بازار و محیط‌های اداری و تجاری می‌باشد نیز در این قسمت قرار دارد. با توجه به تراکم جمعیتی نسبتاً چشم‌گیر در این منطقه، ترافیک در رفت‌وآمد و همچنین آلودگی هوا و صوتی در این پهنه نسبت به بقیه نقاط شهری همدان بیشتر است. شکل‌های بعدی موقعیت این منطقه را نسبت به دیگر نقاط شهر نشان می‌دهد.

تصویر ۴- نقشه موقعیت محدوده موردمطالعه در نقشه شهر همدان (google earth, 2018)

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]

[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

یافته‌ها

در این بخش داده‌های جمع‌آوری‌شده از پرسشنامه‌ها که بین ۱۶۵ نفر از ۱۱ محله رینگ اول شهر همدان به‌طور مساوی توزیع شد، مورد تجزیه‌وتحلیل آماری قرار می‌گیرد. اطلاعاتی که از اجرای پرسشنامه‌ها به دست آمد، جمع‌آوری، کدگذاری و وارد رایانه شد و با استفاده از نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۱ مورد تجزیه‌وتحلیل قرار گرفت. با توجه به ویژگی‌های تحقیق تعداد ۳۰ پرسشنامه اول به‌عنوان مطالعه پایلوت انتخاب شدند که نتایج پایایی آن‌ها موردبررسی قرار گرفت.

ارزشیابی قابلیت اعتماد (پایایی) در اندازه‌گیری عبارت است از تعیین مقدار تفاوت نمره افراد درنتیجه بی‌ثباتی اندازه‌گیری (حبیب پور، صفری،۱۳۹۰:۳۵۸)؛ درواقع به معنای آن است که آیا روش انتخاب‌شده، موضوع موردنظر را به‌طور دقیق می‌سنجد یا خیر؟ درواقع، ابزار اندازه‌گیری تا چه حد پایائی (قابلیت تکرار) دارد و اگر با همان واحد تحلیل مکرر به کار رود، نتایج یکسانی به دست می‌آید یا خیر؟ به‌عبارت‌دیگر، پایای به میزان ثبات و انسجام درونی اجزای یک مفهوم و این‌که در صورت تکرار ابزار اندازه‌گیری در شرایط مشابه، نتایج حاصله به چه میزان مشابه‌اند، نیز اطلاق می‌شود (Carmines and Zeller,1979:16). روش آلفای کرونباخ مهم‌ترین و پرکاربرترین روش محاسبه میزان پایائی ابزار اندازه‌گیری در نرم‌افزار SPSS است. روش آلفای کرونباخ، مستلزم تنها یک‌بار اجرای آزمون است. این روش بستگی به هماهنگی کارکرد آزمودنی از یک سؤال به سؤال دیگر داشته و محاسبه آن مبتنی بر انحراف استاندارد سؤالات می‌باشد. درنهایت، بر اساس همبستگی درونی سؤالات، مقدار آلفا استخراج می‌شود. چنان چه این مقدار بیش‌تر از ۰.۷ باشد، می‌توان گفت ابزار دارای پایائی بالایی است. به عبارتی، گویه‌های یک مقیاس یا شاخص از همسازی بالایی جهت سنجش آن برخوردارند و برعکس، مقدار کم آلفا دلالت بر پایائی پائین ابزار اندازه‌گیری دارد (حبیب پور و صفری، ۱۳۹۰:۳۵۸).

جدول ۱- بررسی پایایی پژوهش

Cronbach Alpha	Item No.
۰/۸۱۹	۷۲

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در پژوهش صورت گرفته، مقدار آلفای کرونباخ استاندار ۰/۸۱۹ می‌باشد که نشان‌دهنده این می‌باشد که پژوهش صورت گرفته از پایایی مناسبی برخوردار است و نتایج حاصله قابل‌اتکا است؛ بنابراین پس از بررسی پایایی پژوهش و مثبت بودن نتایج به تحلیل و ارزیابی می‌پردازیم.

پس از به دست آمدن پایایی، در این بخش با استفاده از ضریب رگرسیون خطی چندگانه اثرگذاری هریک از عوامل عینی خدماتی و زیرساختی شهری بر درک شهروندان را که به‌عنوان کیفیت زندگی ذهنی معرفی شد، در رینگ اول و با توجه به داده‌های استخراج‌شده از پرسشنامه، موردبررسی قرار خواهد گرفت. ضریب رگرسیونی شاخصی است ریاضی که جهت و مقدار رابطه‌ی بین دو متغیر را توصیف می‌کند. ضریب همبستگی در مورد توزیع‌های دو یا چند متغیره به کار می‌رود. اگر مقادیر دو متغیر شبیه‌هم تغییر کند؛ یعنی با کم یا زیاد شدن یکی دیگری هم کم یا زیاد شود به‌گونه‌ای که بتوان رابطه آن‌ها را به‌صورت یک معادله بیان کرد گوییم بین این دو متغیر همبستگی وجود دارد (حبیبی، ۱۳۹۱).

با توجه به مدل تحقیق حاضر، ۱۰ متغیر تحقیق به‌عنوان متغیر مستقل و متغیر کیفیت زندگی شهری (رضایتمندی) به‌عنوان متغیر وابسته تحقیق در نظر گرفته شد. همان‌طور که در بخش مبانی نظری آورده شد، متغیرهای مستقل تحقیق عبارت‌اند از "تفریحات و سرگرمی"، "محیط‌زیست"، "امکانات و خدمات شهری"، "اشتغال و اقتصاد"، "سلامت و بهداشت"، "مسکن"، "آموزش"، "حمل‌ونقل شهری"، "امنیت و ایمنی" و "تأسیسات و تجهیزات شهری".

یکی از جداولی خروجی آزمون رگرسیون خطی چندگانه، جدول Model Summary می‌باشد که این جدول به بررسی ضریب همبستگی بین متغیرها و ضریب تعیین تعدیل‌شده، می‌پردازد.

جدول ۲- Model Summary

مدل	R میزان	R Square میزان	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰.۷۲۴	۰.۵۲۴	۰.۵۱۹	۰.۵۶۱

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

نتایج حاصله از جدول بالا حاکی از این می‌باشد که مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰.۷۲۴ می‌باشد که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق همبستگی بسیار قوی وجود دارد و از سویی مقدار ضریب تعدیل‌شده (R Square) برابر است با ۵۲ درصد که نشان‌دهنده این است که ۵۲ درصد از کل تغییرات کیفیت زندگی شهروندان در رینگ اول شهر همدان وابسته به متغیرهای مرتبط با کیفیت زندگی شهری است. جدول بعدی این آزمون مربوط به جدول ANOVA است که برازندگی مدل را موردبررسی قرار می‌دهد.

جدول ۳- ANOVA

مدل	مقدار F	سطح معنی‌داری
Regression	۱۲۵.۹۷۱	۰.۰۰۰

متغیر وابسته: کیفیت زندگی ذهنی شهروندان: با توجه به معنی‌داری مقدار آزمون F (۱۲۵) در سطح خطای کوچک‌تر از ۰.۰۰۰ می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی تحقیق مرکب از متغیرهای "تفریحات و سرگرمی"، "محیطزیست"، "امکانات و خدمات شهری"، "اشتغال و اقتصاد"، "سلامت و بهداشت"، "مسکن"، "آموزش"، "حمل‌ونقل شهری"، "امنیت و ایمنی" و "تأسیسات و تجهیزات شهری" و متغیر وابسته کیفیت زندگی ذهنی در رینگ اول شهر همدان مدل قابل قبولی بوده و مجموعه متغیرهای مستقل ذکرشده قادرند تغییرات رضایتمندی در محدوده موردمطالعه موردبررسی را تبیین کنند. خروجی بعدی، جدول Coiefficients می‌باشد که این جدول میزان تأثیر متغیر در مدل را نشان می‌دهد.

جدول ۴- رابطه عوامل عینی خدمات و زیربنایی شهری بر کیفیت زندگی ذهنی شهروندان در رینگ اول شهر همدان

مدل تحلیلی	ضریب‌های استاندارد نشده		ضریب‌های استانداردشده	سطح معنی‌داری
	مقدارB	انحراف معیار	مقدارBeta	
تفریحات و سرگرمی	۰.۷۰۱	۰.۱۲۴	۰.۶۰۲	۰.۲۳۴
محیطزیست و فضای سبز	۰.۷۵۴	۰.۳۶۵	۰.۶۱۲	۰.۰۰۰
امکانات و خدمات شهری	۰.۵۴۸	۰.۲۳۶	۰.۴۲۵	۰.۰۲۰
اشتغال و اقتصاد	۰.۸۴۵	۰.۱۷۳	۰.۷۱۸	۰.۰۰۰
سلامت و بهداشت	۰.۲۶۱	۰.۲۱۷	۰.۲۸۷	۰.۲۵۰
مسکن	۰.۳۵۲	۰.۲۶۲	۰.۳۱۱	۰.۰۱۰
آموزش	۰.۱۱۴	۰.۲۷۰	۰.۰۹۶	۰.۲۷۰
حمل‌ونقل شهری	۰.۵۵۲	۰.۲۲۶	۰.۵۰۷	۰.۰۰۰
امنیت و ایمنی	۰.۵۸۷	۰.۲۰۹	۰.۵۵۱	۰.۴۱۱
تأسیسات و تجهیزات شهری	۰.۲۳۵	۰.۲۳۵	۰.۲۱۵	۰.۲۳۵

همان‌طور که در جدول () مشخص است بر اساس میزان سطح معنی‌داری (P-Value) شاخص‌های محیطزیست و فضای سبز، امکانات و خدمات شهری، اشتغال و اقتصاد، مسکن و حمل‌ونقل شهری کوچک‌تر از ۰/۰۵ می‌باشد. این امر بدان معنا می‌باشد که بین این عوامل و کیفیت زندگی شهری ذهنی رابطه‌ای معنادار وجود دارد.

همچنین مشخص شد که از نظر درک شهروندان در رینگ اول شهر همدان، اثرگذاری متغیرهای تفریحات و سرگرمی، سلامت و بهداشت، آموزش، امنیت و ایمنی و تأسیسات و تجهیزات شهری بر کیفیت زندگی ذهنی شهروندان معنادار نیست. با توجه به روابط استخراج‌شده، در بخش بحث و نتیجه‌گیری، تفسیر هریک از روابط معنادار موردبررسی قرار می‌گیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

شناخت، اندازه‌گیری و بهبود کیفیت زندگی در مکان‌های خاص و یا برای اشخاص و گروه‌های خاص در سال‌های اخیر همواره کانون توجه برنامه‌ریزان (شهری) بوده است. کیفیت زندگی دارای تعاریف و جنبه های متفاوتی است؛ اما درمجموع، کیفیت زندگی یک فرد به حقایق عینی و خارجی زندگی‌اش و دریافت‌ها و ادراکات درونی و ذهنی او از این عوامل و نیز از خودش وابسته است. کیفیت زندگی طیف وسیعی از ابعاد یا وجوه را شامل می‌شود که هر یک از این وجه‌ها با تعدادی شاخص سنجیده می‌شود و در بخش‌های قبلی، مهم‌ترین ابعاد و شاخص‌های ذهنی

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

مرتبط با آن‌ها شناسایی و معرفی‌شده‌اند. کیفیت زندگی دو رویکرد عمده دارد: رویکرد عینی، رویکرد ذهنی. در اغلب موارد کیفیت زندگی با هرکدام از این رویکردها به‌صورت مجزا مطالعه می‌شوند و گاهی موارد نیز به‌صورت ترکیبی بررسی می‌شوند. در هرکدام از رویکردها نیز، شاخص‌ها و روش‌های مختلفی مطرح می‌باشد که با توجه به اهداف مطالعه، قضاوت‌های شخصی محقق، ویژگی‌های ناحیه موردمطالعه و داده‌های در دسترس انتخاب می‌شوند.

در این میان بررسی کیفیت زندگی در مراکز شهری به دلیل مسائل و مشکلاتی که ساکنین این سکونتگاه‌ها با آن‌ها مواجه‌اند، از اهمیت خاصی برخوردار است. در همین راستا، در تحقیق حاضر سعی شد با رویکردی تحلیلی وضعیت کیفیت زندگی ذهنی رینگ مرکزی در قالب تحلیل‌های آماری ارائه داده شود. به‌بیان‌دیگر، هدف اصلی این تحقیق استخراج چگونگی اثرگذاری عوامل عینی کیفیت زندگی شهری که شامل خدمات زیربنایی و روبنایی شهری است، بر کیفیت زندگی شهروندان در رینگ اول بوده است.

برای رسیدن به این هدف، ابتدا مبانی نظری و ادبیات موضوع مرتبط با کیفیت زندگی شهری در دو بخش عینی و ذهنی مرور شد که ماحصل آن استخراج مدل مفهومی پژوهش بوده است، بر مبنای این مدل، پرسشنامه ساختاریافته بر مبنای طبق ۵ گزینه‌ای لیکرت طراحی شد و با توجه به محاسبات مرتبط با نمونه آماری پژوهش، بین تعداد مشخصی از شهروندان در رینگ اول شهر همدان توزیع شد. سپس داده‌ها در قالب کدهای عددی وارد نرم‌افزار SPSS شد و با در نظر گرفتن هدف و ماهیت تحقیق، روابط متغیرهای مستقل بر وابسته تحقیق با استفاده از رگرسیون خطری چندگانه مورد تحلیل قرار گرفت.

تحلیل‌های آماری نشان داد که اثرگذاری شاخص‌های محیط‌زیست و فضای سبز، امکانات و خدمات شهری، اشتغال و اقتصاد، مسکن و حمل-ونقل شهری بر کیفیت زندگی شهروندان در رینگ اول شهر همدان معنادار است. بررسی متغیرهای معنادار نشان می‌دهد که متغیر اشتغال و اقتصاد در بین این متغیرها، بالاترین اثرگذاری را دارا می‌باشد. به نظر می‌رسد دلیل این امر را می‌توان ماهیت تجاری و خدماتی داشتن رینگ مرکزی شهر همدان بیان کرد؛ به‌عبارت‌دیگر، با در نظر گرفتن این نکته که عمده کاربری‌های موجود در رینگ مرکزی شهر همدان تجاری و خدماتی هستند، قدرت و شدت عوامل اقتصادی اثرگذاری قابل‌توجهی بر شکل‌گیری کیفیت زندگی ذهنی در بین شهروندان ایفا کرده است.

فهرست منابع

- خستو، م.، سعیدی رضوانی، ن. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر سر زندگی فضاهای شهری خلق یک فضای شهری سرزنده با تکیه بر مفهوم مرکز خرید. هویت شهر، ۶
- شمس، م. (۱۳۹۷). نقش کیفیت زندگی در ایجاد تابآوری اجتماعی. مطالعات محیطی هفت حصار شماره بیست و چهارم/ سال ششم/ تابستان ۱۳۹۷
- غفاری، غ.، امیدی، ر. (۱۳۸۷). کیفیت زندگی در برنامه‌های عمرانی و توسعه ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال هشتم. شماره ۳۰ و ۳۱..
- قیطرانی ن.، شمس م. و رحمانی ب. (۱۳۹۷). نقش کیفیت زندگی در ایجاد تاب آوری اجتماعی. مطالعات محیطی هفت حصار. شماره ۲۴، صص ۴۱-۵۴
- گروسی س. و نقوی، ع. (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در شهر کرمان. رفاه اجتماعی : پاییز و زمستان ۱۳۸۷، ۸ ؛ ۶۱-۸۲.
- Foo, T.S. (2000). "Subjective assessment of urban quality of life in Singapore (1997-1998")", Habitat International, 24(1).
- Ibrahim, M. and Chung, W. (2003). Quality of life of residents living near industrial estates in Singapore", Social Indicators Research, 61.
- Kamp, I., K, Van, Leidelmeijer, K., Marsman, G. and de Hollander, A. (2003). "Urban environmental quality and human wellbeing: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study",Landscape and Urban Planning, 65(1-2).
- Lee, Y. J. (2008)," Subjective quality of life measurement in Taipei", Building and Environment, 43(7).
- Mitchell, J. M., & Kemp, B. J. (2000). Quality of life in assisted living homes: A multidimensional analysis. The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences, 55(2), P117-P127.
- Moreland, S., Smith, E., & Sharma, S. (2010). World population prospects and unmet need for family planning. Washington, DC: Futures Group, 62.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]

- Pacione, M. (2003). Quality-of-life research in urban geography. Urban geography, 24(4), 314-339.
- Santos L.D., Martins I., Brito P. (2007). Measuring Subjective Quality of Life: A Survey to Porto's Residents Quality. 51-64.
- United Nations Fund for Population Activities (UNFPA) (2007) State of the World's Population 2007: Unleashing the Potential of Urban Growth (New York: UNFPA).
- Weeks, J. R. (2020). Population: An introduction to concepts and issues. Cengage Learning.
- Zebardast E. (2009). The Housing Domain of Quality of Life and Life Satisfaction in the Spontaneous Settlements on the Tehran Metropolitan Fringe. Social Indicators Research. 307-324.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1399.8.32.4.1]
[DOI: 10.29252/hafthesar.8.32.4]